

GÖRVÄLNS SLOTT

Historik

GÖRVÄLNS GÅRD & SLOTT

Görväln är en fascinerande miljö, vackert belägen vid en vik av Mälaren. Här finns en välbevarad gårdsmiljö med byggnader från fyra sekler, där huvudbyggnaden (för övrigt den enda byggnaden från 1600-talet i Sverige, som har en fasadbeklädnad av gotländsk sandsten) och flyglarna utgör blickfånget. Utsikten över vattnet är magnifik och anläggningen vänder också sin huvudentré mot sjön, en påminnelse om att vattenvägarna förr var lika betydelsefulla som landsvägarna.

Historien är lika fascinerande som miljön. Görväln omnämns för första gången 1478, då riddaren Nils Fadheresson bekräftar att han gjort ett markbyte med ärkebiskopen Jöns Bengtsson Oxenstierna. När Gustav Vasa drog in kyrkans mark till staten hamnade också Görväln i kronans ägo.

År 1571 fick adelsmannen Antonius de Palma gården i gåva av kung Johan III, som tack för att sin ”välviliga, hulda trojänst”. Han flyttade gårdsbyggnaderna och anlade ett stuteri vid Henrikstorp, som ligger vid infarten till Görväln. I början av 1600-talet flyttade Svante Bielke tillbaka gården till den gamla platsen. Hans dotterdotter Elsa Elisabeth Brahe ärver så småningom egendomen och det är hon som blir byggherre(!) till dagens Görväln.

I augusti 1659 ingår nämligen Elsa Elisabet ett avtal om att låta uppföra ”ett Steenhuss af Gottlands Steen, huggen”. Hon var då änka efter Axel Oxenstiernas son Erik, hade fem barn och dålig ekonomi, så det är inte förvånande att bygget avstannade redan 1661. Samma år gifte Elsa Elisabet om sig med kung Karl X Gustavs bror, hertig Adolf Johan. Det blir i praktiken Adolf Johan som övertar ansvaret för Görväln. I portalen till huvudentrén finns årtalet 1673 inristat, men huvudbyggnaden och flyglarna blev inte klara förrän 1675. Ungefär tjugo år senare drabbades Görväln av en förödande brand och flyglarna kom sen att stå utan tak ända fram till 1750-talet.

Man tror att ritningarna till huvudbyggnaden och flyglarna gjordes av Jean de la Valle, en av 1600-talets stora arkitekter. Han har bland annat ritat Riddarhuset i Stockholm. I det kända verket ”Suecia Antiqua et Hodierna” (Det gamla och det nuvarande Sverige) från 1660-talet finns Görväln avbildat på ett kopparstick. Byggnaderna blev nu inte riktigt fullt så eleganta och påkostade i verkligheten – titta gärna på avbildningen från Suecian i huvudbyggnadens matsal och jämför!

På 1750-talet ägdes Görväln av Pehr Carlsköld som bland annat planterade lindallén och anlade ett tegelbruk vid Bruket. De två svängda paviljongerna blev klara 1763, under Eva Bielkes tid. Den ena av dem kröntes av en vindflöjel, som idag sitter på norra flygeln. Under nästan hela 1800-talet ägdes Görväln av släkten Björkman, som lade ned mycket arbete och pengar på gården. Huvudbyggnadens vindsvåning är ett exempel på det, liksom stallet och trädgårdsmästarbostaden. Björkmans blev för övrigt de första icke-adliga ägarna.

En annan ägare som satt sin prägel på Görväln är professor Mauritz Sahlin. Han köpte Görväln år 1900 och lät året därpå bygga till köksflygeln och glasverandan. Då försvann den skulpterade musslan i gotländsk sandsten som tidigare satt över ingången. Den hittades senare i fyllningsmassorna på gårdsplanen och står nu nedanför gårdsplanens balustrad. Mauritz Salin lät också plantera en del exotiska träd i parken. Hans

barn bodde periodvis kvar på Görväln, men sålde så småningom till Järfälla kommun, som tog över jordbruket 1963 och gårdsområdet 1967. Jordbruket drivs fortfarande i kommunal regi.

Villa Solbackas äldsta delar är från 1600-talet, i källaren finns ett vackert tunnvalv i tegel. Här fanns en krog ända fram till 1830-talet. Vintervägen mot Enköping och Västerås gick över Görvälnsfjärdens isar och på sommaren fungerade den som sjökrog för resande mellan Stockholm och Uppsala. En period under 1800-talets slut låg även Görvälns skola här, innan Solbacka blev privatbostad.

Solbacka annex uppfördes 1928 – 29. Mauritz Sahlins dotter Lotty bodde då med maken, generalen och adjutanten Torsten Friis, i Solbacka under somrarna. Sällskapslivet var omfattande – Gustav VI Adolf räknades för övrigt till umgänget – och för att kunna härbärgera alla gäster byggdes Annexet.

Gula villan, som vid en renovering 2006 återfick sin originalfärgsättning och inte längre är gul, är enligt uppgift byggd 1889. Den kallades tidigare Bläckhornet på grund av sitt utseende med ett brant toppigt tak med en centralt placerad skorsten. Den har använts som tjänstebostad.

Görväln är en ovanligt väl bevarad gårdsanläggning, förutom de ovan nämnda byggnaderna fungerar även Aspvillan, Trädgårdsmästarbostaden och Tallbacken som bostäder men här finns också nästan alla ekonomibygnaderna kvar – från stall, lagård och svinhus till finvagnslider och såg. Det är unikt för en stor gård så nära Stockholm!

Ingrid Kennerstedt Bornhall
Järfälla Kultur 2008